

In 'Dichter bij het werk' interviewt dichter Henry Sepers dichters over hun werk, of een specifiek deel daarvan. www.henrysepers.nl

Alleen met je tetterende hoofd

Sasja Janssen (1968) publiceerde twee romans voordat haar eerste dichtbundel verscheen. Eigenlijk wilde ze altijd al liever poëzie schrijven: 'Proza is strafwerk, je moet toch iemand een kamer inkrijgen, een personage introduceren, in gedichten kun je dat allemaal weglaten en meteen tot de kern doordringen.'

Door Henry Sepers

Op weg naar onze afspraak fiets ik

door een buurt die ik ken uit mijn studententijd, met straten en gebouwen die ook in *Virgula* voorkomen, zoals 'de gevangenis', die

allang geen gevangenis meer is en waarover Janssen schrijft: 'ook de reiziger voor de gevangenis/ drie boomlenktes verderop, zijn tassen van leer als honden aan zijn voeten'. Stiekem kijk ik toch even of ik die man zie staan, want dat is wat de poëzie van Janssen doet: ze tilt de werkelijkheid op, zodat je haar in een ander licht gaat zien en leren tassen honden kunnen worden.

Nadat ik de drie trappen naar haar etage ben opgeklimmen, valt me in de woonkamer meteen een ander beeld uit de bundel op: er hangt een poster van een schilderij van Picasso, een portret van Nusch, 'vrouw met half lijf/ jongensborsten met tepels als uitgeschoten ogen'. Later vertelt Janssen dat ze het affiche voor 1 euro op een rommelmarkt heeft gekocht en dat het mede aan de wieg stond van haar bundel.

Virgula bevat opvallend lange gedichten. Ze meanderen over twee of drie bladzijden en hebben ook lange regels. 'Ik had de

regels eigenlijk nog langer willen hebben,' zegt Janssen, 'en oorspronkelijk waren ze dat ook. Maar mijn redacteur vond dat geen goed idee. Het boek zou dan zo breed worden dat hij bij de boekhandel niet in de kast past. Daardoor heb ik alle enjambementen aan

moeten passen. Gelukkig bleek het door de aard van de gedichten niet zo'n probleem.'

Het onderwerp van je bundel is bijzonder. Virgula. De komma. Kun je vertellen hoe je op het idee bent gekomen daarover te schrijven?

Ik heb een boekje gelezen van Ben Lerner, *Waarom wij poëzie haten*. Hij zegt: we haten poëzie omdat het alles tegelijk moet zijn. Universeel, toegankelijk, het moet persoonlijk zijn en ook over iedereen gaan. Dat is onmogelijk, daarom haten wij poëzie. Even later duikt in zijn boek het woord *Virgula* op, Latijn voor kleine staaf, tak, komma. Ik vond dat zo'n prachtig woord, net een meisjesnaam. Toen wilde ik een gedicht schrijven en kwam dat woord weer bij me op.

Je wilde een gedicht schrijven, je wist nog niet waarover?

Nee, ik heb gewoon die behoefte om te schrijven. Ik wil graag

© LONNEKE STULLEN

maken, maar bij mij gaat dat nooit vanzelf. Als ik een bundel af heb, ben ik leeg. Maar toch wil ik schrijven. Misschien een cliché, maar het is een intensere manier van leven, net als ik roken vroeger een intensere manier van ademen vond. Toen dacht ik: laat ik schrijven over de ochtend. De ochtend is voor mij een moeilijk moment. De dag ligt voor me en ik weet niet wat ik ermee aan moet. Alsof ik de dag opnieuw moet uitvinden, mijzelf opnieuw moet uitvinden. Ik voel me leeg als ik wakker word. Dat woord Virgula kwam weer in me op: de ochtend was ook een soort komma, een hapering, maar daarna gaat het gewoon weer door. Ik dacht: de komma is een treitergeest, een muze, je kunt haar om hulp vragen. Het leesteken werd een persoon aan wie ik vragen kon stellen. Laat ik een brief aan haar schrijven, aan Virgula. Zo ontstond het eerste Virgula-gedicht.

Het lijkt of je een verhaal vertelt over je leven en dat aankleedt met beelden.

Ja. In de gedichten wilde ik vertellen over sleutelmomenten uit mijn leven. Een terugkerend thema in mijn poëzie is: hoe moet ik leven? *Virgula* is daardoor misschien wel mijn persoonlijkste, nou nee, persoonlijk is poëzie altijd, mijn meest autobiografische bundel geworden.

Het is heel heftige poëzie. Er komt echtscheiding in voor, hevige liefdes, het verlies van een borst, seksueel misbruik. Hebben die ingrijpende gebeurtenissen zo een thuis gekregen?

Als je iemand aanroept, zoals ik Virgula, moet het over iets existentiëls gaan. Ik hoop dat die gebeurtenissen een thuis hebben gevonden, al geloof ik niet dat je iets van je af kunt schrijven. Mijn moeder zei: 'Misschien ben je er dan vanaf.' Maar zo werkt het niet. Je maakt je de dingen wel meer eigen. Ik heb altijd het gevoel dat mijn leven niet van mij is. Poëzie schrijven is voor mij een manier van toe-eigenen, een moge-

lijkheid om contact te maken met mezelf maar ook met de ander. Ik hoop dat ik met mijn gedichten bij de lezer eigen beelden kan laten ontstaan, dat ik iets bij hem in gang zet.

Je zegt in het fragment dat bij dit interview staat afgedrukt, met een verwijzing naar Slauerhoff: 'dat ik in mijn gedichten niet kan wonen, het waait er, er dreigen orkanen'.

Ja, dat het maken van gedichten troostend zou zijn, vind ik dus nogal tegenvallen. Ik wil hier eigenlijk het dichterschap ontmythologiseren. Ik geloof niet in dat negentiende-eeuwse beeld van de dichter als ziener. Als je een gedicht schrijft, kun je verdwijnen uit het alledaagse. Tegelijkertijd gaat het over het leven. Op een gegeven moment slaat de werkelijkheid terug in je gezicht. Het is aan de ene kant misschien een vlucht, aan de andere kant een confrontatie met jezelf.

'De stilte stoot als een vierkant tegen de aarde.'

Rust is positief, stilte is dat voor mij niet. Het is stilstand, dood, gebrek aan ideeën en beelden. In de stilte ben je alleen met je tetterende hoofd. Door te schrijven kun je tegenstemmen maken.

'Ik wil in één grote beweging naar het einde toe.'

Ik wil niet steeds al die 'nacht, dag, lente, herfst'. Ik heb moeite met transities, vandaar dat ik zo'n hekel heb aan de ochtend. Scheiding. Een kind dat ouder wordt. Het liefst zit ik ergens middenin, niet aan de randen waar de overgangen plaatsvinden. Ik hou er ook niet van als een film bijna >

dat ik in mijn gedichten niet kan wonen, het waait er, er dreigen orkanen
de stilte stoot als een vierkant tegen de aarde,
papavers op een talud
overal tuimelkruid,
dat ik geen pauze wil, geen buiteling, ik wil in
één grote beweging
naar het einde toe, ik wil middelen om de
ketting te verbreken
maar ik laat op me jagen
door de komma's, mijn duivellinnen

afgelopen is: dan moet je weer naar buiten, de kou in. De komma's zijn duivelinnen, omdat ze die overgangen markeren. Maar tegelijkertijd geven ze je ook de kans om verder te gaan. De komma is duivel en god in één.

Toch schrijf je bijna luchtig over een ingrijpende gebeurtenis als het verlies van een borst.

Bij die borst dacht ik aan het verhaal *De neus* van Gogol. In dat verhaal vindt een barbier de neus van een van zijn klanten op zijn bord. Toen ik mijn borst kwijt was, dacht ik: wat is er met dat ding gebeurd? Wat gaan ze ermee doen? Dat kwam niet voort uit een gevoel van angst of afschuw, het was eerder verbazing. In eerste instantie wilde ik er in proza over schrijven. Maar dat ging niet. Ik moest dan de lezer te veel bij de hand nemen en dat wilde ik juist niet.

Zijn die ingrijpende gebeurtenissen de bronnen waaruit je bij het schrijven put? Moet je die bronnen aanboren om te kunnen dichten?

Nou, bij mij begint het juist altijd in taal. Mijn eerste roman heet *De kamerling*. Ik vond dat gewoon een mooi woord, en dat was het uitgangspunt. Hetzelfde geldt voor *Virgula*, de komma. De taal neemt me mee naar de bron, is een manier om bij de bron uit te komen.

Je schrijft ook ergens: 'dat de vormen er al zijn, maar dat je taal moet vinden om ze te vangen'.

Ik moest daarbij denken aan iets wat Eva Gerlach ooit schreef: 'Je kunt een gedicht niet bedenken, je kunt het vinden.' Dat vond ik mooi. Je moet de vormen met het vlin-dernetje van de taal vangen.

Je poëzie is heel beeldend. Hoe kom je aan die beelden?

Het is een manier van denken. Ik stel me dingen in beelden voor, duik helemaal in zo'n beeld. Vervolgens roept dan het ene beeld het andere op. Ik ben vaak jaloers op filmmakers. Nou ja, bij

gedichten moeten de lezers zelf meer doen, bij film krijgen ze de beelden direct voorgeschoteld.

Je werkt dus heel associatief. Je geeft ook les aan beginnende dichters. Wat zou je zeggen als ze vragen: 'Ja, nu heb ik iets opgeschreven, en snap ik het zelf niet meer! Kan ik dat wel laten staan?'

Haha, dat is dan jammer, zou ik zeggen. Laat maar lekker staan. Wees niet bang voor het extreme. Je moet jezelf ergens doorheen durven denken - alle kanten op durven kijken. De remmen moeten los. Je loopt dan wel het risico dat je de afgrond ingaat, maar dat hoort erbij. Een van de eerste dingen die ik mijn studenten laat doen is automatisch schrijven, zoals bij de surrealisten. Laat alles los en schrijf op wat in je opkomt. Later kun je wel zien of je er iets van kunt gebruiken.

Heb je nog andere tips voor beginnende dichters?

Lees veel. Toen ik de gedichten van Ingrid Jonker las, dacht ik: dat wil ik ook doen. Imiteer je voorbeelden desnoods. Er is niks tegen om eens een gedicht te schrijven in de trant van een bewonderde dichter. Het is een goede oefening. Je kunt een gedicht van zo'n dichter ook eens met de hand overschrijven, om er zo dieper in door te dringen. En probeer de band tussen je verbeelding en jezelf warm te houden door jezelf te dwingen elke dag iets te schrijven. Al is het maar een zinnetje of zelfs een woord. Bewaar die fragmenten in een bestandje op je computer. Misschien brengen ze je later weer op ideeën. En werk lang aan een gedicht. Schrijf het elke keer weer helemaal opnieuw. Wees in ieder geval niet te gauw tevreden. ■

Sasja Janssens laatste bundel, *Virgula* (2021), heeft de Awater Poëzieprijs gewonnen en was genomineerd voor de Herman de Coninckprijs, de Ida Gerhardt Poëzieprijs en De Grote Poëzieprijs en kreeg zeer goede recensies. *Virgula* is Latijn voor komma. De eerste en laatste afdeling van de bundel bestaat uit een soort brieven in dichtvorm aan deze *Virgula*, een woord dat klinkt als een meisjesnaam en soms de allure krijgt van een godin. **Sasja Janssen** geeft poëzielessen op de Schrijversvakschool en bij het creativiteitscentrum voor studenten CREA in Amsterdam.